

ÚČELNOSŤ ZASTÚPENIA ADVOKÁTA V CIVILNOM SPORE SEBOU SAMÝM

Výklad § 251 Civilného sporového poriadku, podľa ktorého účelne vynaloženým výdavkom vzniknutým v konaní v súvislosti s uplatňovaním práva sú trovy právneho zastúpenia žalobcu, ktorý bol v spore zastúpený advokátskou kanceláriou, ktorej je jediným spoločníkom a konateľom, je zjavne mylný, a preto v rozpore s ústavnými právami žalovaného podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru. Zastúpeniu žalobcu samým sebou chýba hospodársky účel pridanej hodnoty právneho zastúpenia advokátom.

(Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 113/2023 z 11. mája 2023)

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Roberta Šorla (sudca spravodajca) a sudcov Petra Straku a Martina Vernarského v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľov **M. K.** a **S. K.**, zastúpených Mgr. Michalom Ferčákom, advokátom, Bernolákova 1652/29, Topoľčany, proti uzneseniu Okresného súdu Nitra č. k. 8C/61/2020-483 z 9. februára 2023 takto

r o z h o d o l :

Uznesením Okresného súdu Nitra č. k. 8C/61/2020-483 z 9. februára 2023 **b o l i p o r u š e n é** základné práva sťažovateľov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a ich práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a pokojne užívať svoj majetok podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd.

Uznesenie Okresného súdu Nitra č. k. 8C/61/2020-483 z 9. februára 2023 **z r u š u j e a v e c m u v r a c i a** na ďalšie konanie.

Okresný súd Nitra **j e p o v i n n ý** nahradiť sťažovateľom trovy konania **442,38 eur** a zaplatiť ich právnomu zástupcovi sťažovateľov do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

Vo zvyšnej časti ústavnej sťažnosti **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :**I.**

1. Sťažovatelia sa ústavnou sťažnosťou doručенou ústavnému súdu 14. februára 2023 domáhajú vyslovenia porušenia základných práv na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) v spojení s čl. 59 ods. 2 ústavy a vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy a práv na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a na ochranu majetku podľa čl. 1 k Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dodatkový protokol“) uznesením všeobecného súdu v civilnom spore

o výške náhrady trov konania, ktoré žiadajú zrušiť a vec vrátiť okresnému súdu na ďalšie konanie.

II.

2. Sťažovatelia ako neúspešní žalovaní boli v civilnom spore po potvrdení rozsudku okresného súdu krajským súdom zaviazaní žalobcovi nahradiť trovy konania v plnom rozsahu. Žalobca, sám advokát, bol v spore zastúpený spoločnosťou s ručením obmedzeným (advokátskou kanceláriou), ktorej je jediným konateľom a spoločníkom. Výšku trov konania okresný súd určil uznesením vyššieho súdneho úradníka na 5 344,16 eur, z čoho súdny poplatok bol 587 eur a trovy právneho zastúpenia 4 757,16 eur za desať úkonov právnej služby (prevzatie a príprava zastúpenia, žaloba, dve vyjadrenia z októbra 2020 a februára 2021, účasť na pojednávaní v máji 2021, tomu nasledujúce dve vyjadrenia z mája a júna 2021, účasť na pojednávaní v auguste 2021 a dve vyjadrenia k odvolaniu zo septembra a novembra 2021).

3. Sťažovatelia proti tomuto uzneseniu podali sťažnosť, v ktorej namietli účelnosť a dôvodnosť úkonov právnej služby žalobcu zastúpeného jeho spoločnosťou, keďže z povahy veci je vylúčené, aby jedna osoba vystupovala ako žalobca a aj ako jeho advokát. Takémuto zastúpeniu chýba dôvodnosť a účelnosť, pretože všetky úkony vykonával sám žalobca a inak by tomu bolo, ak by sa dal zastúpiť iným advokátom. Osobitne sťažovatelia žiadali výšku trov konania znížiť o úkony právnej služby za šesť vyjadrení žalobcu, ktoré považovali za neúčelné, keďže zásada ústnosti a bezprostrednosti predpokladá vyjadrenie strany na pojednávaní. Na vyhodnotenie podania ako účelného nestačí, aby sa jeho obsah týkal veci alebo ním boli predložené ďalšie dôkazy. Podľa sťažovateľov musí byť splnená podmienka toho, že strana z objektívnych dôvodov svoje argumenty nemohla uviesť v skorších vyjadreniach alebo na pojednávaní. Podľa ich názoru mohol žalobca všetky rozhodujúce skutočnosti uviesť už v žalobe alebo na pojednávaní.

4. Žalobca k sťažnosti sťažovateľov uviedol, že aj advokát ako každý iný občan má právo na právne zastúpenie, a teda aj právo na náhradu trov konania, pričom ho môže zastupovať spoločnosť, v ktorej je jediným spoločníkom a konateľom. Nie je žiadny praktický rozdiel, ak by ho zastupoval iný advokát. Aj keď bol zastúpený svojou spoločnosťou, boli poskytnuté rovnaké právne služby, pri ktorých vznikli hotové výdavky a strata času, keďže v čase ich vykonávania nemohol pracovať pre iného klienta. K vyjadreniam uviedol, že boli predložené na výzvu súdu, pričom je nežiaduce, aby argumenty predkladal až na pojednávaní, keďže by strany a súd nemali priestor sa s nimi oboznámiť a mohlo by dôjsť k zbytočnému odročeniu pojednávania. Okrem toho práve vyjadrenia sťažovateľov viedli k odročeniu pojednávania a k potrebe vyjadriť sa k ich novým tvrdeniam.

5. Ústavnou sťažnosťou namietaným uznesením sudcu okresný súd sťažnosť sťažovateľov ako nedôvodnú zamietol. K námietke zastúpenia žalobcu jeho spoločnosťou uviedol, že je právom strany, teda aj advokáta, dať sa právne zastúpiť advokátom podľa vlastnej úvahy, pritom treba odlíšiť túto spoločnosť od osôb, ktoré za ňu konajú. Zo žiadnej právnej úpravy nevyplýva, že by sa advokát nemohol dať zastupovať svojou advokátskou kanceláriou. Odkázal na uznesenie najvyššieho súdu č. k. 3MCdo/30/2012, podľa ktorého je prípustné zastúpenie žalovanej advokátskou kanceláriou, v ktorej bola žalovaná ako advokátka jednou

zo spoločníkov a konateľov. Podľa okresného súdu ak nie je obmedzené právo dať sa zastúpiť akýmkoľvek advokátom, nie je žiaden zákonný dôvod [mimo § 257 Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“)] nepriznať takto zastúpenej strane náhradu účelne vynaložených trov konania. Okresný súd poukázal na rozhodnutie najvyššieho súdu č. k. 7Cdo/93/2012 a uzavrel, že zastupovanie zvolené žalobcom nemôže mať za následok neúčelnosť trov právneho zastúpenia.

III.

6. Podľa sťažovateľov za odôvodnené a účelné podľa § 251 CSP nemožno považovať trov právneho zastúpenia žalobcu spoločnosťou s ručením obmedzeným, ktorej jediným spoločníkom a konateľom je sám žalobca. Nemožno nenamietat právo žalobcu dať sa takto zastúpiť, no nárok na náhradu trov právneho zastúpenia nemožno odôvodniť tak, že ak nie je obmedzené právo žalobcu dať sa zastúpiť akýmkoľvek advokátom, nie je ani žiaden dôvod nepriznať žalobcovi náhradu trov právneho zastúpenia. Podľa sťažovateľov z povahy veci je vylúčené, aby rovnaká osoba vystupovala v spore ako žalobca a tiež ako advokát žalobcu. Takejto právnej službe chýba dôvodnosť a účelnosť, pretože všetky úkony reálne vykonávala osoba žalobcu. Ak okresný súd priznal žalobcovi náhradu trov konania za úkony právnej služby, vykladal § 251 CSP formalisticky, v rozpore s jeho účelom, a preto ústavne neudržateľne.

7. Podľa sťažovateľov v argumentácii okresného súdu zostalo nedopovedané, v čom má byť prínos takéhoto zastúpenia pre žalobcu, keď zmyslom náhrady trov právneho zastúpenia nie je suplovať hypotetické príjmy, ktoré teoreticky mohol žalobca ako advokát dosiahnuť, ak by svoj čas nevenoval svojmu osobnému sporu. Zároveň platí, že vedomosti a skúsenosti žalobcu ako strany a ako advokáta sú rovnaké, a preto takýmto zastúpením nemohlo byť dosiahnuté kvalifikovanejšie uplatnenie práva. Sťažovatelia poukazujú na uznesenie Krajského súdu v Trnave č. k. 21Cob/103/2013, ktorého závery boli považované za ústavne súladné v uznesení ústavného súdu č. k. III. ÚS 481/2015. Sťažovatelia nepovažujú za dostatočné, ak sa okresný súd s ich argumentáciou vysporiadal odkazom na rozhodnutia najvyššieho súdu č. k. 3MCdo/30/2012 a č. k. 7Cdo/93/2012, ktoré sa však netýkajú totožnej veci. V tejto súvislosti sťažovatelia napokon porušenie svojich práv identifikujú v porušení kontradiktórnosti konania, keďže žalobca vo vyjadrení k ich sťažnosti argumentoval uvedenými rozhodnutiami najvyššieho súdu, pričom okresný súd prevzal túto argumentáciu, no toto vyjadrenie im bolo doručené až spolu s ústavnou sťažnosťou namietaným uznesením, čím im bolo znemožnené reagovať na argumentáciu žalobcu.

8. Okrem toho sťažovatelia namietajú, že žalobcovi bola priznaná odmena až za šesť vyjadrení – úkonov právnej služby. Takýto záver je podľa nich v rozpore so zásadou ústnosti a bezprostrednosti, keďže žalobca svoje dodatočné vyjadrenia mohol uviesť či už v žalobe alebo na dvoch pojednávaniach. Pritom mal okresný súd prihliadnuť na to, že žalobca je už v žalobe povinný uviesť úplné opísanie rozhodujúcich skutočností. Podľa sťažovateľov na to, aby bolo možné vyjadrenie považovať za účelné, nestačí, že sa týka veci, ale musí byť prihliadnuté na to, či strana svoje argumenty mohla uviesť v skorších podaniach alebo na pojednávaniach. Jednotlivé úkony právnej služby musia byť posudzované samostatne, so zreteľom na to, či šlo o odôvodnený a účelne vynaložený výdavok, ktorý vznikol v konaní

a v súvislosti s uplatňovaním práva. Sťažovatelia namietajú, že im nebol vysvetlený dôvod priznania náhrady trov jednotlivu za každé vyjadrenie, keďže trovy potrebné na účelné uplatnenie práva nemožno posudzovať ako celok, ale samostatne.

9. Okresný súd označil ústavnú sťažnosť za neopodstatnenú. Zotrval na tom, že žalobca a jeho právny zástupca nie sú totožné osoby a žiadny právny predpis zastúpenie vlastnou advokátskou kanceláriou nevylučuje. Konštatoval formalistický prístup, no žalobca nezneužil právo dať sa zastúpiť právnym zástupcom pre účel zisku. K porušeniu kontradiktórnosti konania uviedol, že hoci sa uplatňuje aj v konaní o sťažnosti, vo vyjadrení žalobcu obsahujúcom len právne posúdenie nevzhladol nové skutočnosti. Poukázal na to, že sa vysporiadal s dôvodmi priznania náhrady trov konania vo vzťahu ku každému sťažovateľmi namietanému úkonu právnej služby.

10. Žalobca považuje ústavnou sťažnosťou namietané uznesenie za súladné so zákonom a riadne odôvodnené. Poukazuje na to, že aj advokát má právo na právne zastúpenie, náhradu trov konania a nie je povinný na vlastnú ťarchu znášať trovy konania zavinené sťažovateľmi. Poukázal na to, že ho mohla zastupovať jeho advokátska kancelária rovnako ako iného klienta a rovnako mohol byť zastúpený inou advokátskou kanceláriou. Spoločnosť s ručením obmedzeným nemožno stotožniť s jej hoci jediným konateľom a spoločníkom.

11. Podľa sťažovateľov vyjadrenia súdu a žalobcu nespochybňujú dôvodnosť ústavnej sťažnosti.

IV.

12. Rozhodovacia činnosť ústavného súdu k rozhodnutiam civilných súdov o náhrade trov konania vychádza z toho, že skutkové a právne závery súdu môžu byť predmetom kontroly ústavného súdu vtedy, ak by vyvedené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedliteľné a neudržateľné, a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (I. ÚS 13/00). Ústavný súd zdôrazňuje zdržanlivosť k výkladu zákonného práva o náhrade trov konania, keďže problematika trov konania má akcesorickú povahu (II. ÚS 78/03, II. ÚS 31/04). I pri preskúmaní rozhodnutí o výške náhrady trov konania v civilnom spore možno vychádzať z toho, že protiústavné sú také rozhodnutia, odôvodnenie ktorých je úplne odchylné od veci samej alebo extrémne nelogické so zreteľom na preukázané skutkové a právne skutočnosti (IV. ÚS 150/03, I. ÚS 301/06). Rovnako o takýto stav ide aj vtedy, ak závery, ktorými sa všeobecný súd vo svojom rozhodovaní riadil, by zásadne popreli účel a význam zákonného predpisu. Rozhodnutie vnútroštátneho súdu možno považovať za svojvoľné a také, ktoré narúša spravodlivosť konania, iba v prípade, ak sú v ňom vyjadrené dôvody založené na zjavnej skutkovej alebo právnej chybe vnútroštátneho súdu, dôsledkom čoho došlo k odopretiu spravodlivosti (Európsky súd pre ľudské práva *Moreira Ferreira*, bod 85; *Navalnyy a Ofitserov proti Rusku* z 23. 2. 2016, sťažnosti č. 46632/13 a č. 28671/14, bod 119).

13. Úvaha o tom, čo treba podľa § 251 CSP považovať za preukázané, odôvodnené a účelne vynaložené výdavky vzniknuté v konaní v súvislosti s uplatňovaním alebo bránením práva bola zákonodarcom ponechaná na súd. Súd musí každý výdavok posudzovať osobitne a jeho úvaha nesmie byť nelogická, v rozpore s legálnou definíciou a účelom náhrady trov konania.

Úlohou okresného súdu bolo posúdiť účelnosť výdavkov žalobcu, ktorý je tou istou osobou ako jediný konateľ advokátskej kancelárie, ktorá žalobcu zastupovala a v jeho mene, na jeho účet vykonávala jednotlivé úkony právnej služby, za ktoré bola žalobcovi priznaná náhrada trov konania. K tomu treba uviesť, že zákonné, čiastočne možno aj duplicitné kategórie preukaznosti, odôvodnenosti, účelnosti, vzniku počas konania a súvislosti s uplatnením alebo bránením práva sú však relatívne samostatné, a preto nesplnenie čo i len jednej z týchto kategórií môže viesť k rozhodnutiu o nepriznaní odmeny a náhrad za ten či onen úkon právnej služby.

14. CSP nezakazuje advokátovi ako strane sporu dať sa zastúpiť vlastnou advokátskou kanceláriou. To však automaticky neznamená, že to nemusí byť v spojení s ostatnými okolnosťami konkrétnej veci zohľadnené pri rozhodovaní o dôvodnosti náhrady trov takéhoto právneho zastúpenia. Okresnému súdu nemožno vytknúť, že by kritérium účelnosti neskúmal alebo že by sa nevysporiadal s námietkami sťažovateľov. Jeho záver o účelnosti trov právneho zastúpenia však nesleduje legitímny cieľ a zmysel zastúpenia advokátom a náhrady trov za takéto zastúpenia. Pri zastúpení advokátskou kanceláriou úkony právnej služby vždy realizuje a zúčastňuje sa ich konkrétny advokát, pretože len advokáti môžu byť spoločníkmi a konateľmi obchodnej spoločnosti poskytujúcej právnej služby. Vo veci sťažovateľov úkony právnej služby, za ktoré bola žalobcovi priznaná náhrada trov právneho zastúpenia, materiálne vykonával sám žalobca ako advokát, hoci formálne ako konateľ zastupujúcej advokátskej kancelárie. Preto tieto úkony mali nevyhnutne rovnaký obsah, kvalitu a mieru objektívnosti, aká by bola v prípade, ak by právne zastúpený nebol. Iná by bola situácia, ak by sa žalobca dal zastúpiť iným advokátom, hoc aj iným spoločníkom a konateľom jeho zastupujúcej advokátskej kancelárie.

15. Faktickému zastúpeniu žalobcu samým sebou chýba hospodársky účel pridanej hodnoty právneho zastúpenia strany advokátom v civilnom spore. Absentuje v ňom zmysel a účel zastúpenia kvalifikovaným zástupcom, ktorý v prospech klienta s nadhľadom priamo nezúčastnenej osoby formuluje odborné a presvedčivé argumenty v prospech klienta. Hoci formálne sú žalobca a jeho splnomocnený zástupca odlišné osoby, reálne jednotlivé úkony právnej služby, za ktoré mu bola priznaná náhrada právneho zastúpenia, vykonával sám žalobca. Ak by aj žalobca vynaložil na toto zastúpenie prostriedky, napriek zjavnej možnosti vykonať tieto úkony bez zastúpenia jeho advokátskou kanceláriou za dosiahnutia totožného výsledku či už konania ako celku alebo obsahu a kvality úkonov, nemožno ich považovať za účelne vynaložené výdavky a zaťažovať ich náhradou protistranu. Okresný súd s prihliadnutím na túto osobitosť veci sťažovateľov vyložil a aplikoval § 251 CSP formalisticky. Je neúčelné, aby tá istá osoba v spore bola stranou a zároveň na základe plnomocnenstva jej zastupujúcim advokátom, hoci advokáciu vykonáva ako jediný konateľ zastupujúcej advokátskej kancelárie.

16. K rozhodnutiam najvyššieho súdu, ktorými okresný súd podporil argumentáciu o účelnosti trov právneho zastúpenia žalobcu, treba uviesť, že nevychádzali zo skutkovo totožného stavu. Podľa rozhodnutia č. k. 7Cdo/93/2012 aj strany sporu, buď samy alebo so zamestnancami s právnickým vzdelaním majú právo na zastúpenie kvalifikovaným advokátom (advokátskou kanceláriou). Podľa rozhodnutia č. k. 3MCdo/30/2012 sa advokátka ako strana sporu môže dať zastúpiť advokátskou kanceláriou, v ktorej je jednou zo spoločníkov a konateľov.

V oboch rozhodnutiach najvyšší súd nehodnotil účelnosť trov, ale dôvody hodné osobitného zreteľa pre nepriznanie nároku na náhradu trov úspešnej strane. Naproti tomu práve rozhodnutie krajského súdu, na ktoré sa odvolávali sťažovatelia (21Cob/103/2013), závery ktorého ústavný súd (III. ÚS 481/2015) posúdil ako ústavne udržateľné, vychádzalo zo skutkového stavu zhodnejšieho so skutkovým stavom vo veci sťažovateľov. V tomto konaní súdy nepriznali úspešnej obchodnej spoločnosti, konateľom ktorej bol zastupujúci advokát, náhradu neúčelných trov konania, pretože ju za tých istých okolností mohol zastupovať ako konateľ, nie ako splnomocnený advokát.

17. Aj advokát ako sporová strana má právo dať sa zastúpiť, no je úlohou všeobecných súdov pri rozhodovaní o trovách osobitne posudzovať účelnosť výdavkov zastúpenia. Kategória účelnosti trov vychádza zo všeobecných zásad efektivity, primeranosti sporového konania a pri jej aplikácii treba zohľadniť praktickú a logickú rovnováhu. Namietaný záver okresného súdu, ktorý v podstate hoci nie formálne, ale fakticky pripúšťa účelnosť zastúpenia advokáta ako strany sporu samým sebou, možno považovať za extrémne nelogický, keďže nie je výsledkom teleologického výkladu kategórie účelnosti trov. Preto namietaným uznesením došlo k porušeniu základných práv sťažovateľov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy a ich práv na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru a pokojne užívať svoj majetok podľa čl. 1 dodatkového protokolu, s tým, že podľa čl. 127 ods. 2 ústavy bolo namietané rozhodnutie zrušené a vec okresnému súdu vrátená na ďalšie konanie. Nebol dôvod na to, aby bolo vyslovené porušenie čl. 59 ods. 2 ústavy, ktorý neformuluje žiadne základné právo, a teda jeho porušenie nemožno vysloviť v konaní podľa čl. 127 ods. 1 ústavy.

18. Sťažnostná námietka o porušení princípu kontradiktórnosti konania nie je dôvodná. Hoci podľa čl. 9 CSP majú sporové strany právo reagovať na procesnú aktivitu protistrany, má aj kontradiktórnosť civilného procesu limity. Pojem „v rozsahu, ktorý určí zákon“ treba vykladať ako procesnú brzdu zverenú súdu pre účel rýchlej a účinnej procesnej ochrany. Princíp kontradiktórnosti neznamená, že každé vyjadrenie strany sa musí doručiť protistrane na vyjadrenie, pretože pokiaľ by strany toto právo vždy využili, išlo by o nikdy nekončiaci proces doručovania vyjadrení na vyjadrenie. To platí o to viac, že CSP explicitne nestanovuje povinnosť doručiť vyjadrenie k sťažnosti na vyjadrenie sťažujúcej sa strane. Nedoručenie vyjadrenia žalobcu k sťažnosti sťažovateľov na vyjadrenie po tom, čo súd zistil, že neobsahuje nové skutkové a právne skutočnosti, nemožno hodnotiť ako porušenie kontradiktórnosti konania. Práve naopak, tento postup bol v súlade s princípom rýchlosti, hospodárnosti a efektívnosti konania. Sťažovatelia a žalobca uviedli svoje právne posúdenie kategórií trov konania a bolo na rozhodnutí súdu, ako ich posúdi. Na tom nič nemení ani to, že súd v odôvodnení uviedol rozhodnutia najvyššieho súdu, na ktoré vo vyjadrení poukázal žalobca, pretože súd týmito závermi len podporil svoje úvahy. Nemožno uvažovať ani o porušení princípu rovnosti zbraní. K rozhodnutiu o výške náhrady trov konania sa vyjadrili sťažovatelia v sťažnosti, žalobca vo vyjadrení k sťažnosti, a preto žiadna zo strán nebola v podstatne nevýhodnejšom postavení.

19. Zistené porušenie základných práv sťažovateľov odôvodňuje to, aby im okresný súd podľa § 73 ods. 3 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov úplne nahradil trovy konania, ktoré im vznikli zastúpením advokátom. Výška trov právneho zastúpenia bola určená podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov a je 442,38 eur len za dva úkony právnej služby v roku 2023 (prevzatie a príprava zastúpenia a podanie ústavnej sťažnosti 2 x 208,67 eur) s náhradou podľa § 16 ods. 3 vyhlášky (2 x 12,52 eur).